

הַלְכוּת הַתְּפִילִין סִימָן לַב

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק יא]

דְּקָתָב הַעֲלִיּוֹן מִכְּשֵׁל קָתָב הַתְּחֵתוֹן⁽¹⁵⁾.

15) ולענין מריחת חומר שקוף בלתי נראה לעין על גבי האותיות כדי שישתמרו מטשטוש ומחיקה, ראה מה שכתבנו להלן ס"ק קכח הע' 166. ולענין השחרות אותיות, ראה מה שכתבנו שם הע' 170.

[ביה"ל ד"ה כוחק]

אָפְלוּ זָנָק זָהָב שֶׁלֹא בְּקִדְשֵׁת הַשֵּׁם אָסוּר לְמַחֲקָא⁽¹⁶⁾.

16) דיינו, שהפמ"ג מפרש שעצם הורדת הזהב שעשוי בצורת השם זיהי מחיקתו, ומזה הוכיח שלא כהש"ך. אולם בשו"ת מהר"ם שיק (י"ד סי' רסט) מפרש, שעל ידי הורדת הזהב יסור קצת מעובי הדיו של האות עצמה, ולפי זה מיושבת תמיחת הפמ"ג.

[משנב ס"ק יב]

יֵשׁ מְלִשְׁרִינָן⁽¹⁷⁾ יֵישׁ פּוֹסְלִין ; וְהַסְּפִימוּ הַאֲתָרוּנִים לְהַתְּמִירָא⁽¹⁸⁾.

17) כתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' תריא, הובאו דבריו בב"י) שמועיל הדבר מדין 'כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, ודינו כאילו נגדר.

18) ואם נמצא כן בשעת הקריאה, כתב לקמן (סי' קמג ס"ק כה) שאם אפשר למצוא מי שיגררו בקל, יש לעשות כן, אולם אם אין שם מי שיועד לגרור הכתב בקל ובלי הפסד, יש טורח הציבור לחזר אחר מי שיועד לעשות כן בספר תורה, או שאירע כן בשבת, מותר לקרוא בו.

[משנב ס"ק טו]

הִנְנוּ עֹקֵץ שְׂמָאל שֶׁל יוֹדֵד⁽¹⁹⁾.

19) והיא שיטת רבינו תם בתוס' במנחות (כט, א ד"ה קצו), שצריך לעשות ליו"ד עוקץ למטה, ולהלן במשנת סופרים (אות יו"ד ביה"ל ד"ה גס) כתב, שיש אומרים שהוא תג קטן מלמעלה על פניה, עיין שם.

[ביה"ל ד"ה צריך]

דַּעַת הַרְמ"ע לְפִסְלוֹ⁽²⁰⁾ וְכוּ, דְּהַקְוֹן מִהֲנִי אָפְלוּ לְדִינָה⁽²¹⁾.

20) וכמו שביאר במשנ"ב לקמן (סי' לו' ס"ק יג) בשם הרמ"ע, שמדובר שנדבקו התנין באופן שנראים כתמונת עי"ן או שי"ן, וביאר היד אפרים שם, שפסולה משום שנראית על ידי כך כאות אחרת.

21) אמנם, אם השתנתה צורת האות על ידי דיבוק התנין, כגון בתיבת 'מזוזות' שנדבקו שתי הזייגין בתנין שעל ראשיהן, ועל ידי זה נראה כאות ח"ת, כתב הדעת קדושים (סי"ז) שהאותיות פסולות, ובאופן זה לא מועיל תיקון, משום שהוא 'שלא כסדרן' (וראה מקדש מעט שם ס"ק צ וגדולי הקדש ס"ק כח).

[משנב ס"ק יז]

דְּאִין דְּרָךְ כְּתִיבָה בְּשִׂמְאָל⁽²²⁾ וְכוּ, נִרְאָה דְּכָשֵׁר אָפְלוּ בְּשִׂמְאָל⁽²³⁾, דּוּמְיָא דְּמְכִשְׁרִינָן בְּאַנְשֵׁים הַפְּסוּלִין לְזָה לְקָטָן בְּסִימָן לַט⁽²⁴⁾.

22) וכמבואר בגמרא (מנחות לו', א) שכתובה בימין, מדכתיב 'זכתבתם', ופירש רש"י (ד"ה מה) שרוב בני אדם כותבים בימין. וכתב בספר התרומה (סי' רזח), שממה שאמרו בגמרא (שבת קג, א) שהכתוב בשמאלו פטור לפי שאין דרך כתיבה בכך, מבואר שכתובה בשמאל פסולה אפילו בדיעבד.

23) וטעם הדבר, משום שאין זו כתיבה אלא הכשר האותיות בלבד, וכעין זה כתב לקמן (סי' תקמה ס"ק ב) לענין כתיבה בחול המועד,

שמותר להפריד האותיות בחול המועד, והיינו משום שאין זו כתיבה.

24) ושם בביה"ל (סי' ב ד"ה בכל) כתב, שלא דוקא להפריד האותיות, אלא הוא הדין אם היה הפסק גדול בין האותיות עד שנראית התיבה כשתיים, והמשיך את האות לפניה כדי שתהיה נראית כתיבה אחת, שכיון שלא חסר בצורת האות, אין הדבר נחשב כתיבה, ולפיכך כשר בדיעבד כשנעשה על ידי פסולים.

[משנב ס"ק יח]

אָפְלוּ קָתָב בְּשִׂמְאָלוּ כְּשֵׁר⁽²⁵⁾ וְכוּ, שְׁנָכוֹן לְכַתְּחָלָה שֶׁלֹא לְקַבְּלוּ לְסוּפְרָא⁽²⁶⁾, וְכִדְעִיבָד אֵין לְאָסְרָא⁽²⁷⁾.

25) וכמו שכתב המג"א (ס"ק ד), וכתבו הפמ"ג ורעק"א (שם) שמקורו מהגמרא בשבת (קג, א) שהשולש בשתי ידיו וכתב בשמאל הייב, ומוכח שדרך כתיבה הוא, והוא הדין שכשר לענין סת"ם.

26) משום שלענין הנחת תפילין נחלקו הראשונים באיזו יד עליו להניח תפילין, והובאו דעותיהם בשו"ע לעיל (סי' כז ס"ו), ובגמרא במנחות (לו', א) דרשו 'זקשרתם וכתבתם', מה כתיבה בימין אף קשירה בימין, וכתב הלבוש שכך גם דורשים להיפך מה קשירה בימין אף כתיבה בימין, ואם כן לכתחילה אין לקבלו לסופר כדי שלא להיכנס למחלוקת באיזו יד עליו לכתוב.

27) ואיטר שהרגיל את עצמו לעשות את מעשיו הקבועים ולכתוב בימין, ורק כמה מעשים עושה בשמאל, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' ד) שאף הפמ"ג יודה שכשר הוא לכתוב סת"ם [בידו הימנית].

[משנב ס"ק יט]

דְּאִין דְּרָךְ כְּתִיבָה בְּפָה לְכָלִי עֲלֵמָא⁽²⁸⁾.

28) וכן מי שטבעו לכתוב באופן משונה, או שהרגיל את עצמו לכך, כגון שמחזיק את הקולמוס בגב האצבעות וכדו', כתב בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' כה) שפסול לכתוב סת"ם. אכן לענין סופר שמחזיק את הקולמוס באצבעות שאין הדרך להחזיק בהם [כגון באגודל ואמה], דעת הגרי"ש אלישיב (שבט הקהתי ח"א סי' כד) שאין בכך חיסרון. ולכתוב עם כפפות על הידים, כתב בפתחי תשובה (י"ד סי' רעא ס"ק יט) שאין זה דרך כבוד לספר תורה.

[ביה"ל ד"ה אין צריך]

לֹא שֵׁרְטֵט אָפְלוּ בְּשִׁטָּה עֲלִינָה לְדַעַת הַמְּחַבֵּר, או מְכַל צַד לְדַעַת הַרְמ"א⁽²⁹⁾.

29) ביאר דבריו, שנחלקו הראשונים במקור הדין שספר תורה צריך שירטוט, דעת הרמב"ם (פ"ז מהל' ספר תורה ה"ד) שהוא מהלכה למשה מסיני, כמוזוה, ודעת רבינו תם (בתוס' בגיטין ו, ב ד"ה אמר) שאין ספר תורה צריך שירטוט אלא מדינא דר' יצחק (גיטין שם), שאסור לכתוב דברי תורה בלא שירטוט, וצריך לשרטט שיטה אחת למעלה או מארבעה צדדים. ובמסכת סופרים (פ"א ה"א) שנינו, שיריעה שאינה משרטטת פסולה. ומבואר, שלפי רבינו תם שהפסול בספר תורה הוא משום הדין של ר' יצחק, הוא הדין לענין תפילין שנכתבו בלא שירטוט למעלה או מן הצדדים, שאף על פי שלא נאמרה בהן הלכה למשה מסיני, מ"מ פסולות הן מהדין של ר' יצחק, אבל לפי מה שאנו פוסקים ביו"ד (סי' רעא ס"ה) כשיטת הרמב"ם, שספר תורה צריך שירטוט מהלכה למשה מסיני, והוה הטעם שיריעה בלא שירטוט פסולה, אם כן בתפילין שלא נאמרה בהן הלכה למשה מסיני, ואינן צריכות שירטוט אלא מהדין של ר' יצחק, אין ראייה מהמסכת סופרים שהן פסולות בלא שירטוט.

הלכות תפלין סימן לב

על אות מאזכרות אין לו תקנה, לפי שאסור להעביר הזהב משום דהוי *קמחוק את השם: ד' צריך שלא תדבק שום אות (ו) (י) [כ] בחבירתה, אלא (יג) *כל אות תהיה מקפת גויל: הגה ויכתב (יד) כתיבה תמה, שלא יחסר אפלו (טו) קוצו של יו"ד, ויהא מתנג (טז) כהקלתו (טז) ויכתב (ז) כתב כתיבה גסה קצת, שלא יהיו נמחקים מהרה, וכן מצוה ליפותן מכווץ ומכופנים (דברי מרדכי): ה"צריך (יז) שיכתב בימינו אפלו אם הוא שולט בשתי ידיו. וואם כתב (יח) בשמאל (ט) פסולים, אם אפשר למצוא אחרים כתובים בקימין. ואטרידי, שמאל ידיה (יש) הוי (ט) ימין: ו *אין (צריך) לשרטט *כי אם (כ) שיטה (י) עליונה. וואם אינו יודע לישר השיטה בלא שרטוט

ספר תורה

שערי השוכה

[1] בחבירתה. עכ"ט. ונזקא דבזק בסופו, אכל בראשו או באמצעיתו מזה הדר"ך דפסול אף בכה"ג, עין בכנה"ג. ומ"ש רק הטק אמת דבוקה בחבירה דיל שמתנג של חבה אחת נוגע עם הטק שפכתה שאצלה ונדקוק זה כנה, בנה מלשיר המאירי הואיל ונדר שאינו דבוק ע"י עצמה, כן מבאר בכנה"ג. ועין בסימן לו ביד אפרים מ"ש שם המין שקאות אחת נוגעים זה בזה שפסול, ושם השטע משום דהוי שני באות דמחזי כאות אחר, משא"כ כאן, ונראה דאף בחבה אחת שנוגעין המין מאות לאות ליכא תק טעמא ודינו כמו"כן להמאירי דקשר. ומ"ש בשם המר"ח, נראה דגם המאירי מודה דנראה יש לגרר הדבוק, רק כמש"ל דלא נפסל מ"ש למזון קודם שצבר משום

מ"א, וה"ח כיוצא בזה דלא דרך כתיבה הוא, אפלו ליכא אחרים אין לכתב על תפלין שנקבתו בכה"ג, ע"ת ע"ש: (י) עליונה. משום דאסור לכתב

באור הלכה

לא קאי קלל על חברי הנסמוריוסף כשנזקק זבח על הי"ד, דבנה לא ש"ף ענין מנמר פי"ן דכתב דלמשה קנס, אלא הריב"ש קאי על עקר הדין אם כתב בכותב או בצבעונים עצמן ויגרדו ויכתבו בידו, דבנה ש"ף ענין מנמר, ונאמר בנה. ועין בכבדכ"סו"ט סימן רעו שהסקים לדברי האלהי רבה וכן הבג"ינה א"ס: * כמותק את השם. אכל מוחק מש"ל לא הוי, דנשאר כתב התפתחון. ומשמע מכאן אפלו ורק זבב שלא שקדשת השם אסור למחוק⁽¹⁶⁾, דלא כמה שפכת הש"ך ביונה דעה בסימן רעו כסע"ף קטן יב, פמ"א: * צריך שלא תדבק שום אות בחבירתה. ואם הטק אחד דבוקה בחבירתה, בנה יש נשקא-מנה: דאם התגין של האות גופא זבב אחד כחב"ד, דעת הרמ"ע לפסל⁽¹⁷⁾ (והוא דבריו לקמן במ"א נוצע [ר] אף אם גופי האותיות נפרות כל אחד בפני עצמו, רק הטק של אות אחד נוגע בנת שקאות שאצלה או מתבה לכתבה, המאירי מקל בזה, ותמנ"א אברהם והפרי חדש בא"ע סימן קכה סע"ף קטן יא מחמירין א"ס בנה, אף האלהי רבה בסימן זה כתב דיש להחמיר בנה רק בדאפשר, והוא דבריו בפריימגדים באש"ל אברהם ומה דמדריב שערי-השוכה משמע שפתי-קטן ה [ו] שיש להחמיר אף להמאירי בדריבך אם לא חתנו, עיניה בקר' שיש פסול לר"ת דלדעת המאירי יש להכשיר אף בלא גזירה בדיבד⁽¹⁸⁾. ומכל מקום לבחילה בנדאי יש להחמיר ולגרו, דדעת הרלב"ח שהביאו המגן אברהם כסע"ף קטן ג דתקון מהגי אפלו לדידה⁽¹⁹⁾. ואפלו תגין שנוגעין אחד לחברו באות גופא נראה דמגני תקון, ואפלו בתפלין ומוזות, ולא מקרי שלא כסדרן, בין הדיןין שלא נשפתה צורת אות הקנים על-ידי זה, וכן כתב בספר קסתי-סופר: * כל אות תהיה מקפת גויל. גויל דנקט לאו דנקא, דאין כותבין עליו תפלין, וכדלקמן בסע"ף א, רק דנקט לשנא דש"ף אצל ספר-תורה ולא דנקא, ע"ת: * אין צריך לשרטט כי אם שיטה עליונה, ובדיבדך אם לא שרטט אפלו שיטה עליונה לדעת המחבר, או מכל צד לדעת הרמ"א⁽²⁰⁾, תלי בין שיטת רבנו תם ושאר פוסקים, דלכבו תם שכתב דספר-תורה אין צריכה שרטוט רק בשיטה עליונה לדעת המחבר או מכל צד לדעת הרמ"א, ובדיבדך נפסל בנה, ומכרז לומר כן ממסכת סופרים ויריעה שאינה מסוגלת פסולה, אם-כן הוא הדין בתפלין, דחד דינא אית להו לשיטתו; אכל לפי מה דפקטין ביונה דעה סימן רעא סע"ף ה דספר-תורה צריכה להיות שרטוט בכלה כמו מוזות, אם-כן אין לנו ראייה לפסל התפלין בדריבך אף אם לא שרטט קלל, כן איתא בבאור הג"א בקצרה. ובדקרי ניהא שלא כתב התחבר לפסל בדריבך כמו שפכת הלראי ביונה דעה בספר-תורה ומוזות:

באר היטב

(1) בחבירתה. אם האות גדול ונדבק בסופו באפן שאם נגרר מה שדבק מ"מ ישאר צורת האות פשר, הידי"ך בית א תרז כב, ומ"א כתב דיש להחמיר. ואם אינו זבוק בעצמו רק הטק א' דבוקה בחבירה פשר, הרב המאירי. ופרי חדש בא"ע סי' קכה ס"ק יא כתב דלא נהירא ואף דבוק על-ידי מג יש לגרר הדבק ע"ש. גם הרלב"ח מחמיר עין במ"א, ועין לקמן סע"ף כה מש"ש: (ח) פסולים. הינו בשולט בקימן לבד, אכל שולט בשתי ידיו אם כתב בשמאל פשר, מ"א: (ט) ימין. ואם כתב בקימן פסול. כתב הרמ"ע סי' לח שאחד כתב בפיו ופסלו אפלו א"א למצא אחרים, ו"ה"ח כיוצא בזה דלא דרך כתיבה הוא, אפלו ליכא אחרים אין לכתב על תפלין שנקבתו בכה"ג, ע"ת ע"ש: (י) עליונה. משום דאסור לכתב

משנה ברורה

הזהב. ואף-על-גב דכל זמן שאין מעביר פסול, דכתב העליון מבטל כתב התחתון⁽¹⁵⁾, (ט) לא מקרי על-ידי ההעברה כתיבה שלא כסדרן בין שאין כותב פי אם מעביר, ונשאר כתב התחתון ממילא: ד (יב) בחבירתה. ואם האות גדול ונדבק בסופו באפן שאם נגרר מה שדבק מקל מקום ישאר צורת אות, יש מכשירין⁽¹⁷⁾ ויש פוסלין; והקיימו (י) האחרונים להחמיר⁽¹⁸⁾, על-פן צריך לגרר מקום הדבק, ואף (יא) בתפלין ומוזות מהני תקון, פיון דלא נשפתה צורת האות מקנס: (יג) כל אות. ואפלו האות האחרון מהשיטה צריכה להיות מקפת גויל מאדבק ורוחתיקה, ועלכותא הוא אפלו בדריבך, וכדלקמן בסוף סע"ף טז; ואפלו אם יחסר הקפת גויל לתקוף של היד גם-כן פסול הוא, וכדאיתא במנחות דף פט. כל פרטי דין הנה עין לקמן בסע"ף יז ובסימן לו: (יד) כתיבה תמה. דהינו (יג) שלא יכתב בית"ן כפ"ן פסימן בית"ן, זיני"ן גני"ן זיני"ן גני"ן זיני"ן, וכל כיוצא בזה: (טו) קוצו של יוד. הינו (יג) עקץ שמאל של יוד⁽¹⁹⁾, וכל-שפן אם חסר רגל ימין דפסול. ותמנת הייד עין לקמן דיני צורת האותיות בסימן לו ומה שכתבנו בשם הפריימגדים: (טז) כהקלתו. באותיות שעטנ"ז ג"ץ, וזה הוא רק לבחילה, בדריבך פשר לרב הפוסקים אם לא תגי, וכדלקמן בסימן לו סע"ף ג, עין שם שםמבאר שם כל פרטי דיני המיוג: ה (יז) שיכתב בימינו. דאין דרך כתיבה בשמאל⁽²²⁾, והוא הדין לעשות איתה תקון בשמאל בענין כתיבה דפסול, אכל להפריד גמיעות שבאותיות נראה דקשר אפלו בשמאל⁽²³⁾, דומיא דמכשירינן באגשים פסולין לזה לקמן בסימן לט⁽²⁴⁾ על-כל-פניו בדריבך, עין שם: (יח) בשמאל. הינו בשולט בקימן לבד, אכל אם (יט) שולט בשתי ידיו, אפלו כתב בשמאל פשר⁽²⁵⁾. ואפלו אם שולט בימינו לבד, אם אי אפשר למצא אחרים (טו) גיחים אף לא דרך עליהם. וסופר שכתוב בקימן וכל מלאכתו בשמאל או להפך, כתב הפריימגדים שפכזן לבחילה שלא לקבלו לסופר⁽²⁶⁾, ובדיבדך אין לאסר⁽²⁷⁾, עין שם השטעם: (יט) הוי ימין. על-פן אם כתב בימינו פסול כמו בשמאל דעלמא וכנ"ל, אם אפשר למצא אחרים. וכתב הרמ"ע: מעשה היה במצרים ששפט אחד הקלמוס בשפתיו וכתב בו, ופסלו, דאין דרך כתיבה פשה לכלי עלמא⁽²⁸⁾, וכתב המגן אברהם דפסול אפלו אם אי אפשר למצא אחרים. ועין בספר משנת אברהם בשם הגט מקשר ועוד פוסקים דמשוין זה או הכותב ברגלו להכותב ביד שמאל: ו (כ) שיטה עליונה. משום דתפלין אין עליה הלכה למשה מסיני לשרטט כמו מוזות, רק (כו) משום דאסור לכתב ג' תבות מפסוק כלי שרטוט, על-פן ששמשטט שיטה עליונה די, כי סתם בני אדם יודעים לאמן נדם לכתב כל השיטות ושרות אחר שפכתו שיטה עליונה. וקאמר "אין צריך". משום דאם רצה לשרטט כל השיטין כדי

שער היציון

(ט) עלתמדי פריימגדים: (י) מגן-אברהם: (יא) פריימגדים: (יב) בית-יוסף: (יג) אליה רבה ופריימגדים: (יד) מגן-אברהם ובאור הג"א: (טו) אליה רבה ופריימגדים דלא כבלשו: (טז) בית-יוסף:

הלכות תפלין סימן לב

ביאורים ומוספים

דוכסוסטוס בצד החיצון שלצד השערות, וספר תורה נכתב על הגויל במקום השערות. ותפלין שנכתבו על דוכסוסטוס, או על הגויל, או על הקלף במקום השיער, פסולות.

בזמננו, אין נוהגים לחלק את העור לשנים וכמו שכתבו התוס' שם (ד"ה קלף), אלא מגררים הרבה מחלקו הפנימי שמצד הברש עד שלא נשאר אלא הקלף לבד בלא הדוכסוסטוס, ומצד השיער מגררים את קליפתו העליונה, כפי מה שצריך כדי לתקנו ולהחליקו, וזהו קלף הכשר לכתוב עליו תפלין. וכתב הנשמת אדם (כלל יד, הובא בביה"ל ד"ה לתקנו) שיש להזהר שלא לגרור הרבה מצד השיער, כדי שישאר מקליפת העור העליונה שהיא הקלף, ובשו"ת חתם סופר (או"ח סי' ג, הובא בביה"ל שם) כתב שאין צריך להזהר בזה, שכל שנקלף מהעור החלק הנוגע בברש, נחשב קלף, ואפילו אם קילף גם מצד השיער.

[ביה"ל ד"ה לתקנו]

ובתוס' סופר ארבעה חיים תשובה ג משמע שפקל כנה⁽³⁷⁾.

(37) ונחלקו בגדר קלף ודוכסוסטוס, שלדעת הנשמת אדם רק הקליפה העליונה בלבד חשובה קלף, אלא שמ"מ השכבה העבה הרבוקה אליו נטפלת אליו ונכללת אף היא בשם קלף וכשרה לכתוב עליה, אך אם הסיר את הקליפה העליונה בטל ממנה שם קלף, ולכן צריך להזהר שלא יגרור יותר מדאי. ולדעת החתם סופר שכבת הקלף עבה היא, וכולה נקראת קלף, ולכן כל שגרר את שכבת הדוכסוסטוס, לא איכפת לנו אם גירר מן הקלף יותר מכפי שצריך כדי לתקנו ולהחליקו.

ולמעשה, לענין הסרת הקליפה החיצונה מצד השיער הנקראת ליצה [כדי שלא יהיה הקלף קשה כל כך ויגרור לסדקים באותיות], כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' קעה) שאם היא קליפה דקה יש לצדד שמוטר להסירה, שאף שהגדולי הקדש (י"ד סי' רע"א ס"ק י"א) נקט כנשמת אדם, מ"מ דבריו החוקים, ובמאירי ובחסד לאברהם מבואר כחתם סופר שהקלף עבה ואינו רק שכבה דקה. אכן אם עוביה קרוב לחצי מעובי הקלף, יש לעיין אם להכשיר לכתחילה.

[משנ"ב ס"ק כג]

דסופר שהוציא העורות לאחר ד' ימים ונדון לא עבר שפירות מצליחין, נראה דבדיעבד אין קפידא⁽³⁸⁾.

(38) ובזמננו, אף על פי שניתן לעבד את העורות עם חומרים כימיים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ב), שמ"מ אין לשנות מסדר העיבוד בסידי הנהוג מכמה דורות.

[משנ"ב ס"ק כד]

ובדיעבד דיו בפתשכה⁽³⁹⁾.

(39) ואף שלענין כתיבה כתב להלן (ס"ק צה) שצריך שיאמר בפיו שכותב לשמה, ואין די במחשבה אף בדיעבד [בן הקשה הרעק"א שם בגליון על לשון השו"ע, וראה משנ"ב לעיל סי' י"א ס"ק ד], תירץ השו"ע הרב (ס"א) שסומכים על דעת הסוברים שאין צריך לעבד קלף לשמה, בצירוף דעת ספר התרומה (הובא ברא"ש הל' ספר תורה סי' ג, שהוא מקור הדין שיש לומר בפיו שמעבד לשמה), שהסתפק לומר שדי במחשבה לבד [וכן צירף בביה"ל (ד"ה וצריך) את דעת הסוברים שאין צריך עיבוד לשמה, וראה ביה"ל לעיל סי' י"ד ס"ב ד"ה בלא כונה].

[משנ"ב ס"ק כה]

דכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה⁽⁴⁰⁾.

(40) ואם המשיך אדם אחר את המלאכה, מבואר בביה"ל לעיל (סי' המשך בעמוד הבא

[משנ"ב ס"ק כא]

לקתחלה, משום "זה אלי ואניוהו"⁽³⁰⁾.

(30) ואף על פי שאינן נראות מבחוץ, מ"מ צריך ליפותן משום "זה אלי ואניוהו", וכמו שכתב הדרכי משה (אות א, וברמ"א ס"ד וראה ביאור הגר"א שם).

[משנ"ב ס"ק כב]

ואפילו בין השיטין אסור לשקוט ב⁽³¹⁾. וכל זה לקתחלה, אכל דביעבד אין להקמיר⁽³²⁾ וכו', מתקנת נגיעת אות פאות על ידי השקוט השחר; אם לא דכתב מתחת השקוט⁽³³⁾.

(31) וכן לרשום בו סימני חותם וזיהוי לשמירה מגניבה, או לשם אישור על כשרותם וההגהה שעברו וכדו', כתב במקדש מעט (י"ד סי' רעד ס"ק מט) שאסור. ובשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ב סי' קמ) ובשו"ת ציץ אליעזר (חי"ט סי' ו) כתבו שאין לעשות כן אף מצידו האחר של הקלף.

(32) שלכתחילה צריך שלא יהיה צבע מיותר בפרשיות, וכמו שכתב הפמ"ג (א"א ס"ק ה) בשם הלבוש, אבל בדיעבד אין פוסלים. ובשו"ת אגרות משה (שם) כתב שאף לחקוק בקלף בלא דיו אסור, ואף אם אין בחקיקה צורת אותיות אלא רק קוים בעלמא.

(33) ולענין הרחקת הכתב מהשרטוט, כתב בשו"ת הב"ח החדשות (סי' פז) שאין מוקדקים שיהיו האותיות ממש במקום השרטוט. ובשו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' ג) כתב לגבי מוזה וספר תורה [שהשרטוט בהם לעכובא, ולא כמו בתפילין] שאם הרחיק הרבה מהשרטוט פסולות, והביאו הפתחי תשובה (י"ד סי' רפח ס"ק ה). והדעת קדושים (י"ד סי' רע"א סוף ס"ק ז) כתב שאם הרחיק כשיעור קש פסול, אך אם הרחיק כשיעור שיעור או שתיים אינו פסול.

והוסיף הדעת קדושים, שאם הרחיק הסופר את הכתב מהשרטוט, יכול הוא לעבות את ראשי האותיות כדי לקרב אל השרטוט, והיינו גם אם שרטוט לאחר כתיבה אינו מועיל. אכן המקדש מעט (שם ס"ק לה) הניח דבריו אלו בצ"ע.

[ביה"ל ד"ה ויש אומרים]

נדע דשקוט של תפלין לכלי עלמא אין צריך להיות לשמה⁽³⁴⁾.

(34) ודין שירטוט של מוזה וספר תורה, נתבאר בביה"ל להלן (ס"ח סוף ד"ה בתחלת העבוד).

[ביה"ל ד"ה וכן נוהגין]

ששוב לשקוט להשיטין לצד השער, ולמעלה ולמטה ולהצדדים ושקוט לצד השער⁽³⁵⁾.

(35) וטעמו, שלענין שירטוט בין השיטין, יש לחוש לדעת רבינו שמחה (הובא בב"י) שפוסל, כיון שאין שירטוט זה נצרך מדינא, ולפוכך יש לעשותו מצד חוץ [ויראה השירטוט מבפנים]. מה שאין כן בשירטוט שמלמעלה ולמטה ומן הצדדים, שנצרך מן הדין, ואינו פוסל, ולכן יכול לעשותו מצד פנים.

[ביה"ל ד"ה ולא על הגויל]

גויל הוא העור⁽³⁶⁾.

(36) מבואר לסעיף ז. ישנם שלשה סוגי עורות שמשמשים לכתובת סת"ם: גויל, קלף, ודוכסוסטוס. עור שעובדוהו בשלמותו ולא חילקוהו לשנים, נקרא גויל. ואילו עור שחילקוהו בעביו לשנים, חלקו החיצון שבצד השיער נקרא קלף, וחלקו הפנימי שבצד הברש נקרא דוכסוסטוס.

ושינוי בברייתא (שבת ע"ט, ב), שהלכה למשה מסיני היא, שתפלין נכתבות על הקלף בצדו הפנימי שכנגד הברש, ומוזה נכתבת על